

EL DOCUMENTAL INTERACTIVO
UNA PROPUESTA DE MODELO DE ANÁLISIS

Arnau Gifreu Castells

Cotutores: Dra. Núria Bou y Dr. Carlos A. Scolari

Curso: 2009/2010

Treballs de recerca dels programes de postgrau del Departament de Comunicació

Departament de Comunicació

Universitat Pompeu Fabra

Resumen

El propósito de este trabajo de investigación es el estudio del proceso actual de convergencia entre el género documental tradicional y el género documental interactivo en línea. Pretendemos examinar cómo las nuevas tecnologías digitales transforman las lógicas de creación y de producción del documental audiovisual convencional. Queremos presentar un primer estado de la cuestión sobre las líneas de confluencia entre los dos ámbitos, argumentar una propuesta de definición y de caracterización del nuevo género interactivo y avanzar unas propuestas de modelo de análisis del documental interactivo, que será objeto de cimentación y de aplicación en la futura tesis doctoral.

Palabras clave

Documentary, digital media, interactive digital communication, interactive documentary, web documentary, new technologies, Internet, 2.0, multimedia, nonlinear modes of navigation, digital modes of interaction

Documental, medio digital, comunicación digital interactiva, documental multimedia interactivo, documental web, nuevas tecnologías, Internet, 2.0, multimedia, modalidades de navegación no lineales, modalidades de interacción digitales

A la Cata.

Porque, de todas las deudas que he acumulado durante la escritura de este trabajo, la que más me complace reconocer es la contraída contigo. Y por haberme hecho comprender, entre otras muchas cosas, que no somos lo que conseguimos, sino lo que superamos.

A mis padres, Rosa y Josep.

Por no haber dejado que abandonara en los momentos más difíciles y por el apoyo especial en los últimos meses.

A la Universidad de Vic. A los profesores Carles Tomás y Carlos A. Scolari. Y a los estudiantes de Comunicación Audiovisual.

Por haberme dado la oportunidad de aprender y de progresar en mi gran pasión, el estudio del género documental y del medio digital.

Y un agradecimiento para Jessica Quercia: por su clarividente ayuda en el análisis de modelos.

ÍNDIX

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

1.1 - Delimitació de l'objecte d'estudi	9
1.1.1 - Preguntes de recerca	12
1.2 - Objectius	13
1.3 - Metodologia	14
1.4 - Descripció dels diferents capítols	19

CAPÍTOL 2: APARICIÓ I EVOLUCIÓ DEL MITJÀ DIGITAL

2.1 - Els capdavanters del mitjà digital i la tecnologia digital	21
2.2 - Consolidació del programa interactiu. L'hipermèdia, el multimèdia i el cas d'Internet	24
2.2.1 - Orígens i consolidació dels programes interactius	24
2.2.2 - L'hipermèdia, el multimèdia i el cas d'Internet	26
2.3 - L'hipertext: orígens, conceptes i desenvolupament	31
2.4 - Aproximació a l'hipertext segons George Landow	35
2.5 - La narrativa interactiva segons Xavier Berenguer	44

CAPÍTOL 3: EL GÈNERE DOCUMENTAL. APROXIMACIÓ I TIPOLOGIES

3.1 - El gènere documental: qüestions preliminars	52
3.2 - El gènere cinematogràfic documental	54
3.2.1 - Aproximació històrica	54
3.2.2 - Aproximació teòrica	56
3.3 - Propostes de tipologies del documental	59
3.3.1 - Barnow i els modes històrics	60
3.3.2 - Renov i els modes de disseny	61
3.3.3 - Nichols i els modes de la representació	62
3.3.4 - Acotacions crítiques	66

CAPÍTOL 4: INTERNET I LES APLICACIONS INTERACTIVES

4.1 - Context i evolució de la xarxa d'Internet	69
4.2 - Les tecnologies de la interactivitat	78
4.3 - Interactius divulgatius fora de línia	80
4.4 - Interactius divulgatius en línia	82
4.4.1 - Exemple d'experiències en línia	83
4.5 - Convergència tecnològica i mobilitat digital	86

CAPÍTOL 5: EL DOCUMENTAL MULTIMÈDIA INTERACTIU

5.1 - Documental lineal, formes de no ficció interactiva i representació de la realitat	90
5.2 - Els modes d'interacció segons Sandra Gaudenzi	93
5.3 - Aproximació a una definició	97
5.4 - Distinció entre documentals lineals i documentals multimèdia interactius	100
5.5 - De la pèrdua de control sobre la narració	102
5.6 - De la pèrdua de la perspectiva o línia narrativa	104
5.7 - Alguns exemples de classificacions	105
5.7.1 - Les quatre categories de documental interactiu descrites per Galloway, McAlpine i Harris	105
5.7.2 - El joc-documental. Cap a la modalitat immersiva	106
5.8 - Característiques bàsiques del documental interactiu	106
5.8.1 - Característiques pròpies des del punt de vista de l'autor (emissor)	107
5.8.2 - Característiques pròpies des del punt de vista del discurs o narració (text)	107
5.8.3 - Característiques pròpies des del punt de vista de l'interactor (recepció)	110

CAPÍTOL 6: PROPOSTA DE MODEL D'ANÀLISI DEL DOCUMENTAL MULTIMÈDIA INTERACTIU

6.1 - Proposta de categories i subcategories del model	113
6.2 - Categoria A: Organització i estructura de l'interactiu	115
6.2.1 - A1, A2, A3: Contingut (inventio), Estructuració (dispositio) i Presentació (elocutio)	115
6.2.2 - A4: Relació local/global	116
6.3 - Categoria B: Integració de contingut i navegació	116
6.3.1 - B1: Eix autor/lector	116
6.3.2 - B2: Eix control/descoberta	117
6.3.3 - B3: Eix gaudi/dificultat	117
6.3.4 - B4. Tipologies d'interactor segons la seva motivació	117
6.3.5 - B5. Tipus d'interacció	118
6.4 - Categoria C: Modalitats de representació de la realitat	117
6.4.1 - C1: Modalitat poètica	118
6.4.2 - C2. Modalitat expositiva	118
6.4.3 - C3: Modalitat observacional	118
6.4.4 - C4. Modalitat participativa (interactiva)	118
6.4.5 - C5: Modalitat reflexiva	118
6.4.6 - C6: Modalitat performativa	118

6.5 - Categoria D: Les modalitats de navegació i d'interacció	123
6.5.1 - Distinció bàsica entre les modalitats de representació, les modalitats de navegació i les modalitats d'interacció	123
6.5.2 - Interactivitat i immersió segons Janet Murray	125
6.5.3 - Modalitats de navegació	125
6.5.4 - Modalitats d'interacció	127
6.5.5 - Mostra significativa d'exemples de documentals multimèdia interactius	127
6.5.6 - Combinació de diferents modalitats de navegació a partir de l'anàlisi de diferents exemples significatius	130
6.5.7 - Aplicació del model d'anàlisi. El cas del projecte "Guernica, pintura de guerra"	131
6.5.8 - Aplicació del model d'anàlisi. El cas del projecte "MetamentalDoc Multimedia"	134
Aplicació del model d'anàlisi. El cas del projecte <i>The Big Issue</i>	137

CAPITOL 7: CONCLUSIONS I PERSPECTIVES DE RECERCA

7.1 - Evolució previsible del documental multimèdia interactiu	140
7.2 - Reflexions personals sobre l'estat del documental multimèdia interactiu	143
7.3 - Perspectives de recerca en la tesi doctoral	150

BIBLIOGRAFIA	152
FILMOGRAFIA	161
APLICACIONS FORA DE LÍNIA I EN LÍNIA	162

1.1	Esquema que sintetitza la metodologia utilitzada per dur a terme la recerca referent al gènere documental	16
1.2	Esquema que sintetitza la metodologia utilitzada per dur a terme la recerca referent al gènere del mitjà digital	17
1.3	Esquema que sintetitza la metodologia utilitzada per dur a terme la recerca referent al gènere del documental multimèdia interactiu	18
1.4	Esquema de la distribució de capítols en el present treball de recerca	20
2.1	Capdavanters del mitjà digital	23
2.2	Personatges importants en els orígens i consolidació del programa interactiu	25
2.3	Principals aportacions a la definició d'hipermèdia, multimèdia i Internet	30
2.4	Orígens, concepte i desenvolupament de l'hipertext	35
3.1	Equivalències entre les diferents classificacions del documental	66
4.1	Comparació entre els principis associats al web 1.0 i al 2.0	71
4.2	Les principals característiques del web 2.0	75
4.3	Quadre esquemàtic que resumeix els diferents tipus de web, el període temporal que comprenen, la tecnologia associada i les característiques de cada tipus	77
4.4	Exemple de diferents experiències en línia	84
5.1	Modes d'interacció a partir dels quals s'articula una cronologia del documental digital interactiu segons l'anàlisi de Sandra Gaudenzi (2009)	96
6.1	Model complet de construcció i anàlisi del documental multimèdia interactiu	114
6.2	Tipus d'interacció segons Xavier Berenguer. Model d'anàlisi del documental multimèdia interactiu	119
6.3	Característiques i exemples de les diferents modalitats segons Nichols (2001)	122
6.4	Llistat de les modalitats i submodalitats de navegació digital	126
6.5	Llistat de les modalitats i submodalitats d'interacció digital	127
6.6	Mostra significativa d'exemples de documentals multimèdia interactius	128
6.7	Combinació de diferents modalitats de navegació a partir de l'anàlisi de diferents exemples significatius	130
7.1	Proposta de classificació i categorització del documental multimèdia interactiu	142

FIGURES

1.1	Esquema que delimita l'interès de la present recerca	11
4.1	Els diferents estadis del web, els principals conceptes i les seves aplicacions	76
4.2	Esquema per quadrants de l'evolució d'Internet fins el 2020	78
6.1	Format interactiu navegable des de la televisió convencional de Guernika, pintura de guerra	133
6.2	Segona bifurcació després de la presentació del format interactiu per televisió si escollim la categoria El documental.	133
6.3	Disseny panoràmic de les diferents modalitats de navegació i interacció de "Guernika, pintura de guerra"	134
6.4	Disseny panoràmic de les diferents modalitats de navegació de "MetamentalDoc Multimedia"	136
6.5	Disseny esquemàtic de les diferents modalitats de navegació de <i>The Big Issue</i>	139